

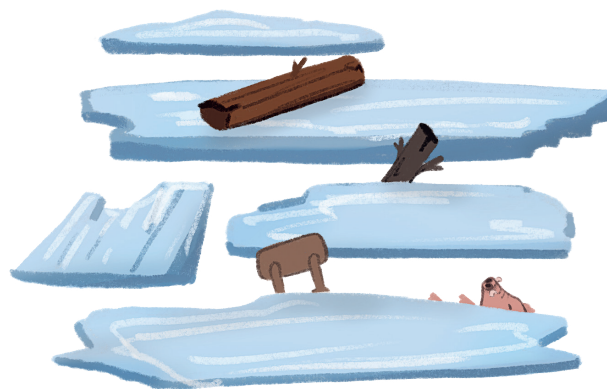
1861, Leeuwen

7 De jas

Het was koud, zo ontzettend koud. Johanna dacht niet dat ze het ooit zo koud had gehad, al wist ze het niet helemaal zeker. Denken was moeilijk. Haar klapperende kaken klutsten haar hersens door elkaar als een eitje, en het ging zo hard dat haar tanden en kiezen inmiddels wel gebarsten moesten zijn. Ze deden in elk geval behoorlijk pijn. Maar alles deed pijn. Vooral haar voeten. Soms voelde het alsof ze er helemaal geen meer had, alleen maar twee klompjes levenloos ijs aan het eind van haar benen. Maar dan opeens begonnen ze te tintelen en te steken, alsof iemand er met duizend naalden in prikte, steeds maar weer opnieuw. Dan wilde ze

schreeuwen en huilen, maar dat lukte niet meer. Haar stem en haar tranen waren op.

Om Johanna heen was alles wit. Ze kon niet zien waar ze was, of waar ze heen ging. De mist lag als vette, ongesponnen wol om haar heen. Toch wist ze dat ze niet het enige was wat

dreef op het donkere water. Soms botste ze tegen een ijsschots, of een tafel, of een dood varken, bleek en grauw met een opgeblazen buik. Dan deed ze haar ogen dicht en hoopte dat het beest snel voorbij zou drijven, dat het niet vast zou komen te zitten in het riet en de latten van het stuk dak waarop ze lag. Dat was één keer eerder gebeurd, met een schaap. Met stijve, halfbevroren vingers en hete tranen op haar wangen had ze de vacht van het verdronken dier uit de scherpe, gebroken rietstengels losgepeuterd. Daarna had ze het kadaver een flinke duw gegeven en gekeken hoe het, zachtjes op en neer dobberend, door de mist werd verzwolgen. Ze wilde de dood niet met zich meeslepen. Ze wilde hem achter zich laten, ver, ver weg.

Johanna kreunde zachtjes en kroop nog wat dieper weg in haar jas. Nee, niet háár jas. Vaders jas. Hij had hem om haar schouders geslagen op het moment dat ze met z'n allen op zolder stonden, en zelfs dat niet hoog genoeg bleek om aan het ijsskoude water te ontsnappen. Het kolkte al rond hun enkels en leek alleen maar verder te stijgen. Ze moesten het dak op, had vader gezegd. Met zijn vuist had hij een gat in het riet

geslagen en de daklatten eromheen weggebroken, alsof dat iets was wat hij elke dag deed. Toen het gat groot genoeg was, klommen ze er allemaal doorheen. Vader en buurman Marcelis gingen eerst en hielpen daarna de anderen omhoog: Johanna's moeder met de kleine Albert, toen haar broertjes Antonius en Nicolaas, Johanna zelf, haar grote zus Elizabeth en als laatste de dienstmeid, die nog geen kik had gegeven sinds het water door de dijk was gekomen en woest op hun huis had ingebeukt. Johanna wilde dat ze net zo stoer was geweest. Maar in plaats daarvan had ze de hele tijd gebibberd en gejammerd als een pasgeboren lammetje, zeker toen de ijsschots kwam en met een vreselijke klap tegen het huis aan ramde.

Iedereen op het dak gilte het uit, behalve misschien de dienstmeid, en ze grepen zich wanhopig aan elkaar vast. Maar er gebeurde niets, tenminste, niet meteen. Langzaam lieten ze elkaar weer los, met ongemakkelijke lachjes en klopjes op elkaars schouders. Buurman Marcelis, die Johanna hard tegen zich aan had gedrukt omdat zij degene was die het dichtst bij hem stond, zuchtte opgelucht en gaf haar een aai over haar hoofd.

‘Dat was even schrikken hè, Hanneke?’

Ze kon alleen maar knikken. Maar toen trilde en schudde het huis, rammelde en kraakte het en plotseling zakte de helft van het dak met een schok omlaag. Haar moeder, met Albert nog in haar armen, stond precies op de rand. Ze wankelde en deed een stap naar achteren. In het niets. Vader probeerde haar nog te grijpen, maar hij was te laat. Met een schreeuw viel moeder achterover in het zwarte water en verdween. Ze kwam niet meer boven.

Johanna rilde. Ze wilde niet denken aan hoe moeders ogen zich wijd hadden opengesperd toen ze besepte dat ze ging vallen, dat het woeste water haar en de kleine zou krijgen en opeten als een hongerig beest. Hoe ze Albert tegen zich aan had gedrukt alsof er nog een kans was dat ze hem kon beschermen, dat hij misschien zou blijven leven als ze hem maar stevig genoeg vasthield. Johanna wist niet meer wat ze had gedaan. Ze had vast geschreeuwd, en was waarschijnlijk zelfs nog wel op moeder afgesprongen, net als vader, in de hoop haar rokken te grijpen. Maar buurman Marcelis had haar tegengehouden. Zijn grote handen hadden haar

gegrepen en naar zich toe getrokken, en hij had in haar oor gepreveld: ‘Niet doen, meisje, het is te laat, te laat, je moeder is weg, er is niets aan te doen.’ Maar ook al wist ze zeker dat er niets ergers bestond dan die blik van haar moeder voor altijd voor zich te blijven zien, en te weten dat ze nooit meer haar warme armen om zich heen zou voelen, toch wilde ze dat het daarbij was gebleven. Want zodra de ergste schok voorbij was, toen iedereen begon te beseffen dat moeder en kleine Albert voor altijd weg waren, kraakte het huis opnieuw, en schudde en schokte het dak waarop ze stonden.

‘Pas op!’ riep vader, dat wist Johanna nog heel goed. ‘Laat je vallen, iedereen, en grijp je vast! Marcelis, kijk uit!’

En toen gebeurde het. Het dak beefde, het kraakte, oorverdovend luid, en toen viel het met een schok omlaag, net als het stuk waarop moeder zonet nog had gestaan. Met een klap kwam het neer op het kolkende water, en iedereen schreeuwde net zoals moeder had geschreeuwd toen ze achteroverviel. Johanna voelde Marcelis’ sterke arm om zich heen, haar tegen het riet drukken, zo hard dat ze bijna geen adem meer

kreeg. Ze kneep haar ogen dicht, zo stijf dat ze ervan traanden.

‘Marcelis! Johanna!’

Waarom riep vader zo? Het water had haar toch niet te pakken gekregen? Met moeite dwong ze haar oogleden omhoog en keek voor zich uit. Waarom waren vader en de anderen zo ver weg? Dat klopte niet! En ze werden steeds kleiner!

‘Papa!’ riep ze, terwijl ze probeerde op te krabbelen. ‘Papa!!’

‘Voorzichtig, Hanneke!’ zei Marcelis naast haar. ‘Houd je goed vast!’

‘Wat gebeurt er? Papa! Papa!’

Wankelend kwam ze omhoog, tot ze op haar knieën zat, en rekte zich uit zover ze durfde.

‘Johanna!’ schreeuwde vader. ‘Johanna!’

Ze zag hem nog net, een zwaaiend, donker figuurtje als een van de poppetjes die Nicolaas soms met houtskool op de vloer tekende. Maar toen was hij weg. Ze waren allemaal weg.

‘Waar gaan we naartoe?’ vroeg Johanna huilend aan buurman Marcelis. ‘Wat is er gebeurd?’

‘Pas op!’ riep hij opeens en hij greep haar zo hard bij haar arm dat het zeer deed.

Ze botsten ergens tegenaan, en het stuk dak waarop ze zaten begon te draaien, draaien, draaien terwijl ze langs scherpe ijsschotsen, boomstammen en ondergelopen huizen joegen.

‘Ik ben misselijk!’ riep Johanna, en ze kon niet anders dan haar ogen dichtdoen en bidden dat de Heer haar zou redden, en buurman Marcelis, en haar vader en broertjes en zusje, want ze waren toch altijd braaf geweest, ze waren toch goede mensen? Ze hadden geen zondvloed verdiend!

Ze wist niet meer hoelang ze zo gedreven hadden, maar plotseling klonk de stem van Marcelis: ‘Doe je ogen open, Hanneke, nu!’

Ze wilde het niet, maar deed het toch. Ze kon niet anders.

‘We gaan recht op die bomen af!’ riep hij en hij wees. ‘Als we snel zijn, kunnen we de takken grijpen en dan zijn we gered! Ben je er klaar voor?’

De bomen kwamen angstaanjagend snel dichterbij, en voor Johanna het wist, was daar de klap. Ze probeerde te grijpen, naar stammen of takken, maar ze werd weggeslingerd van de bomen als door een onzichtbare hand. En

buurman Marcelis was verdwenen. Ze keek achterom, en daar hing hij. Als een aapje in het circus, zijn armen en benen om een van de dunne stammetjes geslagen.

‘Celis!’ riep ze naar hem. ‘Celis, houd me toch bij je! Laat me niet alleen!’

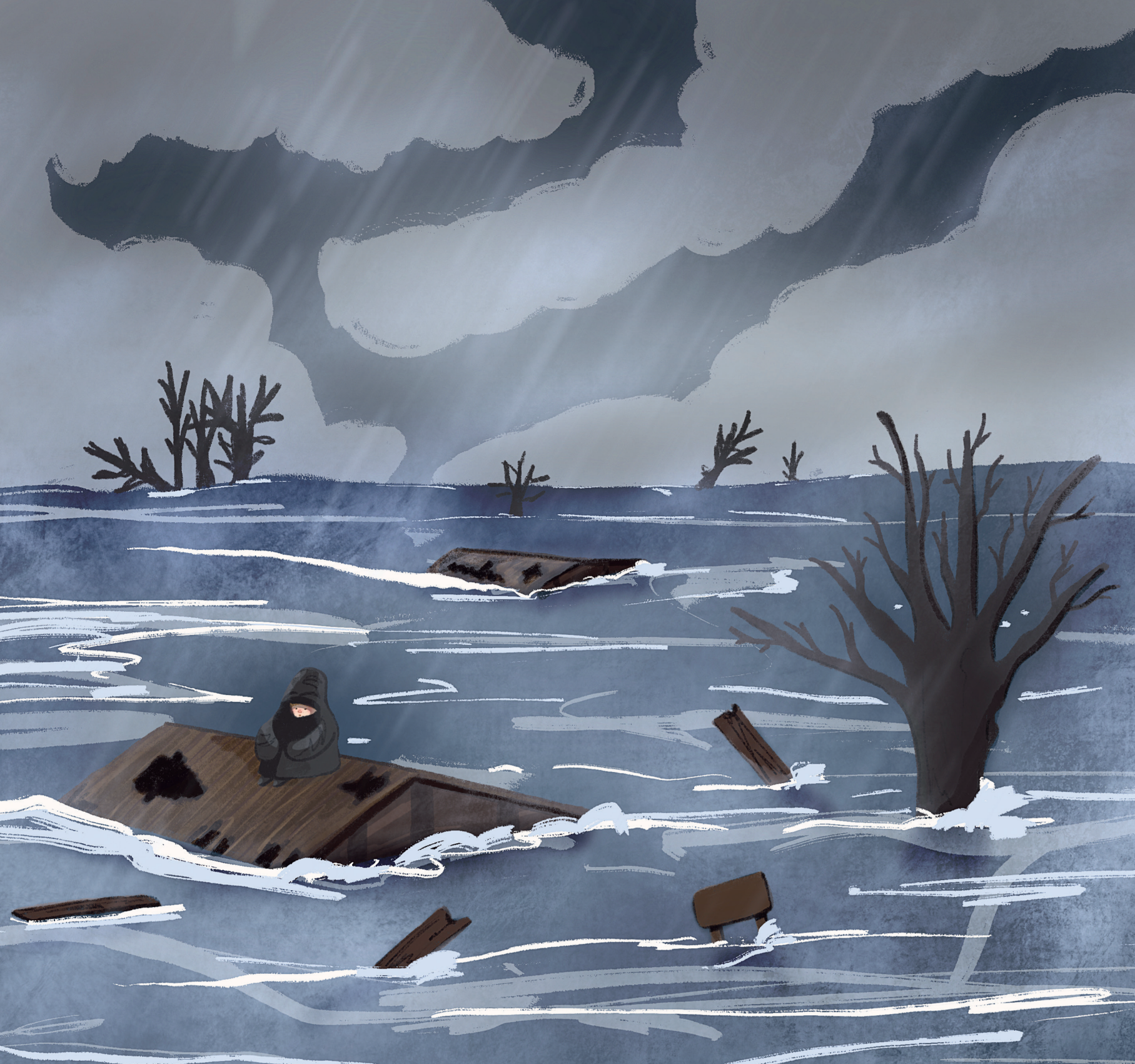
Maar hij kon niets doen, en ook Johanna zelf kon alleen maar toekijken hoe hij uit het zicht verdween. Ze was alleen. Helemaal alleen, op haar kleine stukje dak, dat door de botsing met de bomen nog kleiner geworden was. Net zo klein als zij zich voelde. Ze paste er precies op.

In het begin had ze nog om zich heen gekeken, op zoek naar redding, naar mensen die haar konden helpen, dingen die haar konden helpen, iets om vast te grijpen of om naartoe te peddelen, maar al gauw had ze dat opgegeven. De enige mensen die ze zag, zagen haar niet, of waren zichzelf aan het helpen, en al gauw joeg de wind haar voorbij de huizen, het veld op. Of tenminste, dat dacht ze. Want alles was water, kolkend, zwart water vol ijsbrokken en bomen die met hun wortels omhoog voorbijdreven. Soms leken ze op haar af te komen, of zij op de bomen, en dan sloeg ze haar handen voor

haar ogen om maar niet te hoeven zien hoe ze dood zou gaan, om maar niet te hoeven weten hoeveel tellen ze nog te leven had. Maar als ze dan weer durfde te kijken, bleek de boom al ver achter haar te liggen, zonder haar dak te hebben geraakt. Het enige wat ze kon doen, was wachten en bidden en proberen warm te blijven. Ze had een jas. Papa’s jas.

Johanna ademde diep in door haar neus. De jas rook nog naar hem, naar stro en stal en tabak, en ook een beetje naar zijn zweet, wat ze normaal gesproken vies had gevonden, maar nu de heerlijkste geur op aarde was. Ze dacht aan hoe het zou zijn om straks zijn gezicht weer te zien, als iemand haar zou redden en terugbrengen naar haar huis achter de dijk. Hoe zijn ogen zouden oplichten en ze in zijn armen zou vliegen en zou fluisteren: ‘Jij hebt me gered, papa, met je jas. Moeder en Albert zijn dan misschien wel weg, maar we hebben altijd nog elkaar, en Antonius en Nicolaas en Elizabeth en de meid, en dan redden we het wel, samen.’

Dat fluisterde ze zichzelf ook toe, telkens als het weer donker werd en ze de hele dag niets anders had gezien dan regen, mist, ijs en duister

water vol gebroken planken en kapotte meubels. Soms, als ze dacht dat ze zou flauwvallen van de honger, zag ze eten voorbijdrijven, van appels en broden tot hele wielen kaas en dikke stukken spek. Ze wist het niet helemaal

zeker, maar dat spek moest in elk geval haast wel een droom zijn geweest. Want ze had het ook geroken, alsof het net heet en knapperig uit de pan kwam. En dat kon helemaal niet. Maar zelfs de appels, die heel dichtbij waren gekomen en waarschijnlijk wel echt waren geweest, had ze niet kunnen pakken. Ze durfde haar arm niet uit te strekken. Ze zou wankelen, haar stukje dak zou omklappen, en dan zou ze alsnog in het ijzige water verdwijnen. Dus brak ze nog maar een beetje ijs van de rand van haar dak, en sabbelde erop om toch iets in haar mond te hebben. Het hielp tegen de dorst. Maar tegen de pijn in haar buik hielp het allang niet meer.

‘Papa,’ zei ze zachtjes in de kraag van de jas. ‘Ik ben bang.’

Ze hoorde zijn stem antwoorden in haar

binnenste, alsof hij echt bij haar was, met zijn armen om haar heen, haar beschermend tegen de boze buitenwereld.

‘Niet bang zijn, Hanneke,’ zei hij. ‘Je bent een dapper kind. Nog even volhouden, en dan komt iemand je halen. Dat zul je zien.’

‘Goed, papa,’ fluisterde ze en ze wreef haar wang tegen de dikke, stugge wol.

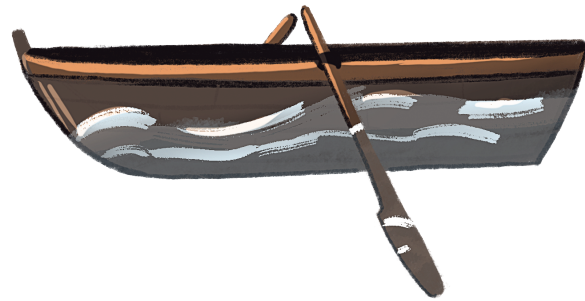
Johanna dacht dat ze geslapen had, ja, dat moest wel, want het was lichter dan toen ze voor het laatst naar buiten had gekeken vanonder het holletje in haar jas. En er was nog iets. Ze bevoog niet meer! Ze kroop een heel klein stukje naar voren, zodat ze nog iets beter om zich heen kon kijken. De kou sneed meteen weer in haar gezicht en ze huiverde tot in haar botten, maar papa had gezegd dat ze dapper was, en dus moest ze ook dapper zijn. Niet terugduiken in de warmte, maar kijken of ze iets kon doen. Misschien zag ze een boerderij, misschien was ze aan de rand van het water aangekomen en kon ze ernaartoe lopen.

Ze knipperde met haar ogen. De zon scheen fel, voor het eerst sinds ze weg was gedreven

van huis, en het licht weerkaatste op scherpe ijsschotsen die hier en daar wel bergen leken, zo hoog waren ze door de wind en het water tegen elkaar opgestapeld. Maar als ze echt iets wilde zien, moest ze toch nog wat verder omhoogkomen. Dat was moeilijker dan ze had gedacht. Haar armen leken zo slap als een poetsdoek, en ze trilden alsof ze net de hele varkensstal in haar eentje had uitgemest.

‘Kom, Hanneke, je kunt het,’ klonk haar vaders stem in haar hoofd. Ze snoof nog een keer de geur van de jas op en drukte zich toen omhoog. Even zag ze sterretjes, werd ze duizelig alsof ze weer draaide op het kolkende water, draaide, draaide, draaide... Maar toen ze een paar keer flink slikte, ging het over en kwam de wereld weer tot stilstand. Ijs, overal om haar heen, met stoelen, kapotte manden en gebutste pannen vastgeklemd tussen de schotsen. En daar, in de verte... Ze kneep haar ogen tot spleetjes. Was het echt... Zag ze nu... Ja! Het was een bootje! Een bootje met mensen erin, en ze kwamen naar haar toe!

Johanna wilde zwaaien, ze wilde roepen, maar het lukte niet. Ineens kon ze alleen nog maar

huilen, huilen om alles wat er was gebeurd. Haar tranen waren dus toch nog niet op.

‘Hé!’ klonk het uit het bootje. ‘Houd vol, we komen eraan!’

Eindelijk kwam iemand haar redden. Eindelijk zou iemand haar naar huis brengen. Het leek een eeuwigheid te duren voor het bootje bij haar was, voor de mannen zich met hun roeispanen tussen het ijs door hadden geduwd, maar toen was daar toch iemand, een echt iemand met een stem die ze met haar oren kon horen in plaats van alleen maar in haar hoofd, iemand met een gezicht, met een voet die zich voorzichtig op haar stukje dak zette, en een hand die zich naar haar uitstreckte.

‘Kom maar,’ zei de man vriendelijk. ‘Pak mijn hand, dan haal ik je hier weg, arme meid.’

‘Wacht,’ zei Johanna terwijl ze zich hevig rillend onder de jas vandaan wurmde.

Wat was het koud! Zo koud!

‘Eerst je jas, papa.’

Ze drukte de jas nog even stevig tegen zich aan en stak hem toen vooruit naar de man op de boot, die hem verbaasd aanpakte.

‘Natuurlijk, meisje,’ zei hij zacht en hij legde

de jas voorzichtig in de boot. Toen stak hij zijn hand nog een keer naar haar uit. ‘Nu jij.’

Ze pakte zijn hand. Het voelde fijn om weer iemand aan te raken, iemand met een warme, ruwe huid zoals die van haar vader. Ze glimlachte naar hem omhoog. De man glimlachte terug. Maar zijn ogen deden niet mee, en toen wist ze het. Ze zou nog wat langer dapper moeten zijn.